

Dr JAN GALICZ

PRZEWODNIK PO CIESZYNIE I OKOLICY

Z 17 ILUSTRACJAMI W TEKŚCIE I PLANEM MIASTA

WYDANIE DRUGIE

CIESZYN

NAKŁADEM I DRUKIEM DZIEDZICTWA BŁ. JANA SARKANDRA

Dr JAN GALICZ

PRZEWODNIK PO CIESZYNIE I OKOLICY

Z 17 ILUSTRACJAMI W TEKŚCIE I PLANEM MIASTA

WYDANIE DRUGIE

CIESZYN

NAKŁADEM I DRUKIEM DZIEDZICTWA BŁ. JANA SARKANDRA

KD I 5651

KD 5651

D 48423
5900

I. DOJAZD DO CIESZYNA

Z Warszawy przybywa się do Cieszyna koleją Warszawa — Częstochowa — Katowice — Cieszyn, ze Lwowa przez Kraków—Dziedzice—Bielsko, względnie Zebrzydowice — Bogumin, z Poznania przez Kępno — Herby — Katowice. Pociągi pośpieszne kursują wszakże tylko do Dziedzic, względnie Zebrzydowic i Bogumina. Stąd kursują tylko pociągi osobowe. Z Czechosłowacji najwygodniejszy jest dostęp dawną koleją Północną na Bogumin, a stąd dalej koleją Koszycko-Bogumińską do Cieszyna. Ta sama kolej tworzy na Jabłonków i Czadcę wygodne połączenie ze Słowaczyzną. Z głębi Moraw można także dojechać koleją Kojecin — Frydek — Cieszyn. Z Berlina najdogodniejsza jest linia Wrocław—Bogumin, a stąd znów kolej Koszycko-Bogumińska.

Przed wojną i rozdzieleniem miasta w r. 1920 posiadał Cieszyn dwa dworce kolejowe, główny na linii Koszycko-Bogumińskiej i przystanek we wschodniej części miasta nad Bobrówką. Od r. 1920—1938 dworzec główny pozostawał po stronie czeskiej, a przystanek nad Bobrówką, znajdujący się przez szereg lat ciągle w stanie przebudowy i rozbudowy, służył za dworzec kolejowy.

wy dla części miasta po prawym brzegu Olzy, która pozostała przy Polsce.

Wskutek fatalnej decyzji Rady Ambasadorów w Paryżu z dnia 28 lipca 1920 r. uległo miasto rozdarciu na dwie części, których granicę tworzyła rzeka Olza. Część po lewej stronie Olzy z głównym dworcem kolejowym, dawne przedmieście Saska Kępa przekształcono w osobną gminę pod nazwą Czeskiego Cieszyna, który istniał aż do rewindykacji Zaolzia w r. 1938.

Komunikację z obydwóch dworców ułatwiają dorożki konne i taksówki.

II. PRAKTYCZNY PRZEWODNIK PO CIESZYNIE

(Wykaz alfabetyczny ważniejszych przedsiębiorstw,
hotelu, restauracji i sklepów)

Apteki: Apteka Miejska, Plac Kr. Jana Sobieskiego 6; OO. Bonifratrów, Plac Księdza Londzina 1; Apteka „Pod Aniołem”, ul. Legionów 62; Apteka „Pod Lwem”, ul. M. Piłsudskiego 21; Apteka „Pod Salwatorem”, ul. Marsz. Piłsudskiego 34.

Autobusy: Molin Jan, Górny Rynek 1. Tel. 1163, 1164. Stacja wyjazdowa autobusów, Plac Kr. Jana Sobieskiego. Linie uruchomione w kierunku do: Katowic przez Frysztat, Wodzisław, Rybnik, Mikołów; Bogumina przez Darków, Frysztat, Karwinę, Orłowę, Rychwałd; Trzyńca i Jabłonkowa (stąd połączenie do Istebnej i Wiśły); Orłowej; Frysztatu; Karwiny; Trzanowic; Toszonowic; Skoczowa i Bielska. Prócz tego na odcinku Dworzec Główny-Ubezpieczalnia Społeczna (Cieszyn Wschodni) krążą co 15 minut autobusy lokalnej komunikacji miejskiej.

Banki: Komunalna Kasa Oszczędności miasta Cieszyna, ul. Niemiecka 11. Oddział K. K. O. w Cieszynie Zach., ul. Gen. Bortnowskiego 10. Powszechny Bank Związkowy Wiedeński, ul.

Widok ogólny Cieszyna z wieży kościoła ewangelickiego

Różana 2; Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek, Plac Kr. Jana Sobieskiego 12; Związek Spółek Rolniczych, Plac Kr. Jana Sobieskiego 3; Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek, ul. Gen. Bortnowskiego 18; Bank Handlowy, ul. Gen. Bortnowskiego 11; Śląski Zakład Kredytowy, Oddział w Cieszynie, Bank dewizowy, przyjmuje wpłaty na Polski Instytut Rozrachunkowy (P. I. R.), ul. Marsz. Piłsudskiego 11; Bank Polski, Oddział w Cieszynie, gmach Urzędu Pocztowego II.

Biura podróży: „Orbis”, Plac Kr. Jana Sobieskiego 9; „Orbis”, ul. Gen. Bortnowskiego 15, tel. 1591.

Biuro turystyczne: Liga Popierania Turystyki, Biuro Turystyczne, ul. Chopina 30.

Bursy: Bursa „Macierzy”, ul. ks. Świeżego 6; Internat Żeński, ul. Sienkiewicza 17; „Alumnium”, Plac Kościelny (dom wycieczkowy); Internat Męski, ul. Dra M. Grażyńskiego.

Cukiernie: Barth Alfred, ul. Legionów 13; Klement Rudolf, Plac Kr. Jana Sobieskiego 8; Bayer Karol, ul. Marsz. Piłsudskiego 5; Żłab Franciszek, ul. Gen. Bortnowskiego 16.

Drogerie: Siersch Erich, Plac Kr. Sobieskiego 18; Zima Wacław, ul. Legionów 10; Suszka R., ul. Wyższa Brama 29; Marek Józef, ul. Gen. Bortnowskiego 15.

Drukarnie: Drukarnia „Dziedzictwa”, ul. Pokoju 6; Mitręga Paweł, ul. dr. Jana Michejdy 18; Kutzer i Ska, ul. Marsz. Śmigłego-Rydza 26; Prochaska Karol, ul. Marsz. Piłsudskiego 1.

Fotografia amat.: Siersch Erich, Plac Kr. Sobieskiego 18; Marek Józef, ul. Gen. Bortnowskiego 13.

Fotografia art.: Kubisz Tadeusz, Plac św. Krzyża 1; Jandaurek E., ul. Legionów 56; Błahut Adolf, ul. Szersznika 5.

Fryzjerzy: Hermann Fr., Plac Kr. Jana Sobieskiego 20; Kossak Wilhelm, ul. Legionów 25; Brudny Paweł, ul. Zamkowa 6; Nowak Wł., Plac św. Krzyża 1; Bystron Karol, ul. Gen. Bortnowskiego 15; Buzek M., ul. Gen. Bortnowskiego 4.

Gazety i czasopisma: Pszczółka R. i Ska, ul. Niemiecka 2; Sklep tytoniowy: Bernackowa, Plac Kr. Jana Sobieskiego 5; Ruch S. A., Dworzec Wschodni, ul. Gabriela i Dworzec Zachodni, ul. Gen. Bortnowskiego.

Handle delikatesów i kolonialne: Frey i Walleczek, Plac Kr. Jana Sobieskiego 1; Prchala Edward, Plac Kr. Jana Sobieskiego 3 (pokój śniadankowy i winiarnia); Frischer A., ul. M. Piłsudskiego 11; Behal Fryderyk, ul. Bortnowskiego 14 (pokój śniadankowy i winiarnia); Pałosz Ludwik, ul. Legionów 8; Frank H., ul. Legionów 44; Nowak J., Górny Rynek 2.

Handle owoców: Spin Jan, ul. Marsz. Piłsudskiego 6; oraz wszystkie handle delikatesów i składy kolonialne.

Hotele: Hotel „Pod Brunatnym Jeleniem”, Plac Kr. Jana Sobieskiego 20 (85 pokoi); hotel „Polonia”, ul. Gen. Bortnowskiego 18 (naprze-

Widok ogólny Cieszyna z Góry Zamkowej

ciw dworca zachodniego, 40 pokoi, cena 5—10 zł); „Grand-Hotel” — dawniej „Austria” (właściciel Struhal, 40 pokoi) ul. Legionów 25; hotel „Pod Wołem”, ul. Szersznika 4; hotel „Pod Krzywym Psem”, ul. Marsz. Piłsudskiego 23.

Kawiarnie: hotelu „Pod Brunatnym Jeleciem”, Plac Kr. Jana Sobieskiego 20 (koncert — dancing); „Grand-Hotel”, ul. Legionów 25; „Kawiarnia Centralna”, Plac Kr. Jana Sobieskiego 10; „Polonia”, ul. Gen. Bortnowskiego 18 (koncert — dancing); „Żywiec”, ul. Gen. Bortnowskiego 10.

Kapelusznicy: Holewa H., ul. Legionów 35; Himmer L., ul. Legionów 37; Adamski Józef, ul. Marsz. Piłsudskiego 25.

Kina: Kino Miejskie, ul. Ratuszowa; kino „Apollo”, ul. Browarna; kino „Piast”, ul. Obrony Narodowej 100; kino „Za Olzą”, ul. Sławoja-Składkowskiego.

Konfekcja i towary tekstylne: Nowakowa Ema, Górny Rynek 12; Bonczkowa Maria, Stary Targ 13; Skutecki J., Górny Rynek 13; Hutta Józef, Stary Targ 14; Lewinsky Leopold, ul. Legionów 33; Partyka E., ul. Marsz. Piłsudskiego 20; Pollak G., ul. Marsz. Piłsudskiego.

Krawcy: Kabiesz i Ska, ul. Legionów 49; Samiec Jerzy, ul. Stalmacha 22; Firla Rudolf, ul. Goethego 4; Lorek Alojzy, ul. Strażacka 1; Mikuszewski Julian, Sejmowa 9.

Księgarnie: „Dziedzictwa”, Plac św. Krzyża 1; „Nowe Kresy”, Stary Targ 14; Stuks Z., pl. Kr. Jana Sobieskiego 6 (przeważnie książki nie-

mieckie); „Macierzy Szkolnej”, ul. Kwiatkowskiego 37.

Kwieciarnie: Sprenzel Rudolf, ul. Legionów 49; Münster, ul. Legionów 26; Struhal, ul. Legionów 11; Kramarczyk Rudolf, ul. Marsz. Piłsudskiego; Grimm E., ul. Piłsudskiego 17.

„**Macierz Szkolna**”, ul. Stalmacha 14; „**Macierz Szkolna**”, ul. Kwiatkowskiego 37.

Optycy i jubilerzy: Pfeifer K., ul. Legionów 33; Dibon Fr., ul. Legionów 1; Janiczek J., Plac Kr. Jana Sobieskiego 12; Krzoska, ul. Goethego 3; Grzegorzek, ul. M. Piłsudskiego.

Pomoc lekarska: Pomoc lekarską można znaleźć w każdej chwili w jednym z 4 miejscowych szpitali. Szpital Śląski, ul. Bielska 4; szpital OO. Bonifratrów, Plac Ks. Londzina; szpital SS. Elżbietanek, ul. Polna (przeważnie dla kobiet i dzieci); szpital „Miejski”, ul. Strzelców Podhalańskich. Przy Szpitalu Śląskim czynne jest „Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe”, ul. Strażacka, posiadające auto sanitarne do przewozu chorych.

Pomoc dentystyczna: J. Garbieniowa, Plac św. Krzyża 1; Małysz, Górny Rynek 12; Niemiec S., Stary Targ 14; Sznepka, Górny Rynek 4; Fiala L., ul. Bortnowskiego 4.

Pocztą: Pocztą I, Pl. Kr. J. Sobieskiego 13; Pocztą II, ul. Gen. Bortnowskiego (obok dworca).

Przybory turystyczne i sportowe: „Sport Beskid”, ul. Legionów 35; Hutta J., Stary Targ nr 14.

Restauracje: A. Schopf Nast., wł. E. Belonowa, ul. Szeroka 1; Hotel „Pod Brunatnym Jeleniem”, Plac Kr. Jana Sobieskiego 20; „Grand-Hotel”, ul. Legionów 25; restauracja „Domu Narodowego”, Plac Kr. Jana Sobieskiego 12; hotelu „Pod Wołem”, ul. Szersznika 4; domu „Dziedziectwa”, Stary Targ 4; Partyka J., ul. Marsz. Piłsudskiego 3; „Pod Krzywym Psem”, ul. Marsz. Piłsudskiego 23; Czakan Józef, ul. Strzelców Podhalańskich 2; hotelu „Polonia”, ul. Gen. Bortnowskiego 18.

Rzeźnicy i wędliniarze: Seemann, ul. Legionów 11; Hartmann R., ul. Legionów 1; Chmiel K., Wyższa Brama 17; Tomica, ul. Legionów; Biedrawa Alojzy, ul. Kwiatkowskiego 5. — Pierwszorzędne wędliny posiadają na składzie handle delikatesów.

Sklepy tytoniowe: Hurtownia Kulig, Plac Kr. Jana Sobieskiego 9; Sklep tytoniowy, Plac Kr. J. Sobieskiego 5; Morys, Wyższa Brama 23; Blach K., Stary Targ 2; Lipowczan K., ul. Zamkowa 8; Sklep tytoniowy, ul. Strzelców Podhalańskich 1; Sklep tytoniowy, ul. Piłsudskiego; Sklep tytoniowy, ul. Gen. Bortnowskiego 15;

Sklepy żelaza: Konczakowski J., Plac Kr. J. Sobieskiego 19; Gorgosch W., ul. Legionów 6; Eisenberg J., ul. Bortnowskiego.

Taksówki: Postój taksówek Plac Kr. Jana Sobieskiego i przed dworcem zachodnim, ul. Gen. Bortnowskiego.

Hurtowy handel win

A. Schopf Nast.

wł. E. Belonowa

Biuro 'sprzedaży i piwnice:

Cieszyn Wschodni, ulica Szeroka 1

Składy wolnołowe: |

Cieszyn Wsch., ³/₁ Pl. Ks. Londzina 1

Zaprzysiężony dostawca win mszalnych

Pod tym samym zarządem

Restauracja - Winiarnia
Ogród Restauracyjny

Cieszyn Wschodni, ul. Szeroka 1
(wejście z pl. Kr. J. Sobieskiego)

Najlepszej jakości wina

 Piwa karwińskie — pilzneńskie

Wyborowa kuchnia

Koncert ogrodowy

Ceny umiarkowane

Ceny umiarkowane

Teatr: Plac Teatralny.

Towarzystwo Tatrzańskie, Oddział w Cieszynie, Plac Kr. Jana Sobieskiego 5.

Warsztaty naprawy pojazdów mechanicznych: Krzemień, warsztat naprawy rowerów, pl. Teatralny 9; Paszek, ul. Bielska, naprawa i garaże aut i motocykli; J. Molin, ul. Górna, warsztaty naprawy aut.

III. POŁOŻENIE I OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA MIASTA

Cieszyn, od r. 1290 stolica odrębnego Księstwa Cieszyńskiego, leży pod 19° 30' północnej szerokości i 18° 15' wschodniej długości przy linii d. kolei Koszycko-Bogumińskiej z jednej, a linii Cieszyn — Bielsko — Kraków z drugiej strony. Krzyżowanie się tu dawnej kolei Koszycko-Bogumińskiej z linią boczną d. kolei Północnej Kojecin — Frydek — Bielsko od r. 1938 znów jest przywrócone. Główna część miasta rozłożona jest na prawym brzegu Olzy, na półn.-zachodnich zboczach wzgórza, zwanego Małym Jaworowym. Był to od r. 1920—1938 t. zw. „Polski” Cieszyn. Odcięta wówczas część, dawniejsze przedmieście Saska Kępa na lewym brzegu Olzy, tworzyła osobną gminę miejską, przezwaną „Czeskim” Cieszynem do października 1938.

Położenie Cieszyna jest nader malownicze. Przez miasto przewija się Olza, najbliższa okolica jest pagórkowata, przechodząca od strony północno-zachodniej stopniowo w nizinę, na południu ciągnie się błękitne pasmo Beskidów.

Cieszyn, jako miasto powiatowe, jest siedzibą starostwa powiatowego, sądu grodzkiego

i okręgowego, urzędu akcyz i monopoli, urzędu skarbowego, komendy p. s. p. i dyrekcji lasów państwowych. Do r. 1925 był także siedzibą generalnego wikariatu diecezji wrocławskiej. Posiada 6 kościołów katolickich, 3 zbory ewangelickie i 1 synagogę. Na uwagę zasługuje szkolnictwo; są tu 2 gimnazja męskie, 1 żeńskie, 3 licea typu: humanistycznego, mat.-przyrodn., biologicznego, liceum pedagogiczne, 1 gimnazjum koedukacyjne kupieckie, 1 męska zimowa szkoła rolnicza, 1 żeńska szkoła gospodarcza, szkoła dla leśniczych, wyższa szkoła gospodarstwa wiejskiego i kilka szkół powszechnych.

Z towarzystw do najpoważniejszych należy „Macierz Szkolna Ks. Cieszyńskiego”, ul. Stalmacha 14, która za czasów zaboru austriackiego założyła 2 pierwsze gimnazja polskie: jedno w Cieszynie (1895), drugie w Orłowej (1909) i w ogóle stworzyła podwaliny pod polskie szkolnictwo średnie, a dziś zajmuje się rozwojem czytelnictwa i teatru amatorskiego po wsiach. Nadto Cieszyn jest siedzibą licznych towarzystw wyższej użyteczności. Na wzmiankę zasługuje Oddział Polskiego Tow. Tatrzańskiego, Plac Kr. Jana Sobieskiego 5 i Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Muzeum, I p.

W Cieszynie wychodzą następujące czasopisma: „Gwiazdka Cieszyńska”, najstarsze pismo narodowe, założone w r. 1848, wychodzące dwa razy tygodniowo (redakcja: ul. Pokoju 6), „Głos Stanu Średniego” (redakcja: ul. Garncarska 3), „Dziennik Polski (redakcja: ul. Marsz. Piłsud-

Widok ogólny Cieszyna z wieży Piastowskiej

skiego 6), „Śląska Gazeta Ludowa” (redakcja w Cieszynie, hotel „Pod Wołem”), „Ewangelicki Poseł Cieszyński” (redakcja: ul. Fabryczna 13), „Miesięcznik Pedagogiczny” (redakcja: ul. Strażacka 18).

IV. RYS HISTORYCZNY

Początek miasta Cieszyna, należącego niewątpliwie do najstarszych miast w Polsce, ginie w mroku czasów przedhistorycznych. Między ludem krąży podanie, uwiecznione napisem w 3 językach na „Studni Trzech Braci” przy ulicy tej samej nazwy, że synowie księcia polskiego Leszka: Bolko, Cieszek i Leszek, po dłuższej wędrówce około r. 810 tu przy źródle się spotkali i „ciesząc się” z tego spotkania, założyli gród i miasto Cieszyn. Podanie to powstało pewnie, jak w licznych innych podobnych wypadkach, w czasach późniejszych, celem wyjaśnienia tej nazwy. Według opinii prof. F. Konecznego nie ma ona nic wspólnego z powyższą legendą i powstała niewątpliwie od staropolskiej nazwy Ciesz.

Pierwsza historyczna wzmianka o „castellatura de Tescin” pochodzi z r. 1155, zatem miasto powstało w wieku XII, a z pewnością nie wcześniej jak w XI wieku. Zamek obronny atoli mógł już istnieć za czasów Bolesława Chrobrego. Do Polski należał Cieszyn w ścisłym tego słowa znaczeniu właściwie tylko do r. 1163, w którym to roku otrzymali Śląsk synowie Władysława II, najstarszego syna Bolesława Krzywoustego, który jak wiadomo,

testamentem z r. 1138 podzielił państwo między swoich synów. Cieszyn należał pierwotnie do Księstwa Raciborskiego, a później Opolskiego. Wskutek ciągłych podziałów stał się wreszcie w r. 1290 Cieszyn pod księciem Mieszkim I stolicą odrębnego księstwa. Książęta piastowscy zarządzili krajem i miastem aż do wygaśnięcia rodu przez 363 lat tytułem lenna, które od r. 1335 otrzymali od królów czeskich w zamian za uznanie ich zwierzchnictwa. W związku z tym faktem zmienili książęta cieszyńscy (Kazimierz, syn Mieszka I 1316—1358) swój herb i używali odtąd złotego orła bez korony na tle niebieskim, starając się o przyjaźń królów czeskich, a później cesarzy niemieckich. Odtąd rozluźnia się też zupełnie związek z Piastami polskimi i rozpoczyna się na wielką skalę germanizacja całego Śląska.

Z późniejszej historii przytoczyć należy jeszcze kilka ważnych dat. Przemysław I (Przemko) (1358—1407) był najpotężniejszym ze wszystkich książąt cieszyńskich, gdyż zjednoczył w swoim ręku księstwa Cieszyn, Bytom, Głogów, Głogówek, Ząbkowice i Oświęcim. Od niego otrzymało miasto Cieszyn w r. 1374 prawo magdeburskie. Licznymi przywilejami obdarzył miasto Bolko I (1407—1431), jak np. sądownictwem nad obcymi, prawem milowym, rozszerzaniem realności miejskich, narzucaniem opłat gminnych szlachcie, mieszkającej w stolicy itp. Po jego śmierci zarządzili wspólnie jego 4 synowie z matką Ofką (Eufemią). Przez pewien czas były na zamku w Cieszynie 2 dwory Przemys-

sław a II i Bolka II, aż wreszcie po śmierci ostatniego w r. 1461 sam Przemysław objął rządy.

Po nim nastąpił jego bratanek Kazimierz II (1477—1528). Panowanie tego księcia miało dla rozwoju miasta ogromne znaczenie. Mianowany przez cesarza generalnym starostą całego Śląska cieszył się wśród innych książąt niemieckich poważaniem. Miasto zawdzięczało mu wiele. Za jego rządów odnowiono wały i mury miasta, do czego na mocy jego rozporządzenia musiała się także przyczynić szlachta okoliczna i włościanie. On też kazał odbudować dotychczasowy drewniany kościół parafialny z kamienia (1496) i zaopatrzył go później w duży dzwon i organy. Dalej otrzymało miasto od niego w darze dwa domy i plac, na którym stanął ratusz. Dalszym staraniem księcia było pomnożenie dochodów miejskich przez wprowadzenie rozmaitych opłat. Między innymi otrzymało miasto przywilej na warzenie piwa i prawo milowe w 42 miejscowościach, tj. przywilej na wyłączny wyszynk tegoż. Nawet prawo bicia monety posiadał wówczas Cieszyn.

Za jego małoletniego wnuka Wacława II Adama (1540—1579) zarządzał Księstwem starostwa morawski Jan Pernstein z Helfensteinu, który będąc protestantem, wychował młodego księcia w wierze protestanckiej. Doszedłszy do pełnoletności narzucił Wacław II swoim poddanym w myśl zasady „cuius regio” reformację. Sam książę wraz z hulaszczym synem swoim Fryderykiem Kaz. prowa-

dził życie bardzo wystawne i celem pokrycia wielkich długów zmuszony był sprzedać większą część posiadłości swoich. Jego syn Adam Wacław (1595—1617) z drugiej żony Katarzyny Sydonii, zwanej „Czarną Księżną”, w r. 1611 wrócił na katolicyzm, a za jego przykładem poszła większa część jego poddanych. Kontrreformacja XVII wieku nie została jednakże przeprowadzona na całym obszarze Księstwa i stąd Cieszyńskie przedstawia taką mozaikę pod względem wyznaniowym i liczba protestantów wynosi około $\frac{1}{3}$ części ogółu ludności.

Ostatnim Piastem cieszyńskim był Fryderyk Wilhelm (1617—1625), syn Adama Wacława. Na czasy jego panowania przypada początek wojny trzydziestoletniej, podczas której i od nieprzyjaciół i od swoich miasto wiele wycierpiało. O spadek po Fryderyku Wilhelmie toczyła proces jego siostra Elżbieta Lukrecja, który ostatecznie rozstrzygnął na jej korzyść cesarz Ferdynand III, przyznając jej Cieszyńskie w dożywocie. Za jej rządów graszowali przez szereg lat w kraju Szwedzi, nim wreszcie pobiły ich na wzgórzu w Zamarskach przy t. zw. „Bożej Męce” wojska cesarskie i wypędziły z Księstwa. Księżna schroniła się przed najazdem szwedzkim do Jabłonkowa i w kilka lat po zawarciu pokoju umarła w r. 1653, a z nią wygasła latorośl rodu piastowskiego na Śląsku.

Odtąd Księstwo staje się lennem dynastii habsburskiej, obejmowanym kolejno przez arcyksiążąt austriackich. Z tych czasów nowszych

i najnowszych kilka dat. Cesarzowa Maria Teresa odkupiła Cieszyn od późniejszego cesarza Józefa II i nadała go córce Marii Krystynie (1766), żonie ks. Albrechta saskiego, syna króla polskiego Augusta III, który przybrał tytuł księcia polskiego i litewskiego. Ks. Albrecht rozszerzył znacznie swoje posiadłości przez zakupno wielkiej części dóbr podupadłej majątkowo szlachty śląskiej, z czego powstał potężny kompleks dóbr t. zw. „Komora Cieszyńska”. Następcą Albrechta był zwycięzca Napoleona I w bitwie pod Aspern arcyksiążę Karol (1822—1847). Ostatnimi właścicielami Komory byli arcyksiążę Albrecht (1847—1895) i znany z wojny światowej smutnej pamięci arcyksiążę Fryderyk (1895—1918).

Do najważniejszych dat historycznych z czasów nowszych należy rok 1683, w którym oddział wojska króla Jana Sobieskiego przechodził tędy na odsiecz Wiedniowi. Dalej około roku 1770 obradowała tutaj przez pewien czas w pewnym domu na Wyższej Bramie generalicja konfederacji barskiej, a w r. 1779 stanął tutaj pokój po ukończeniu wojny sukcesyjnej bawarskiej między Marią Teresą a Fryderykiem II, zwany pokojem cieszyńskim. Podczas wojen napoleońskich wreszcie przejeżdżał przez Cieszyn w r. 1813 książę Józef Poniątkowski, ażeby po klęsce Napoleona w Rosji znów się połączyć z jego wojskami.

W czasach nowszych padło miasto trzykrotnie ofiarą groźnych pożarów, a mianowicie w r.

1552, 1720 i 1789. Szczególnie groźnym był pożar z dnia 6 maja 1789 r., który zniszczył prawie całe miasto, między innymi obydwie kościoły parafialne, z których później tylko jeden odbudowano.

Cieszyn był już od XIII wieku miastem obronnym. Z początku był obwarowany tylko wałem i palisadami, później zaś na wzór innych miast średniowiecznych otoczony był murami i głębokim rowem. Ślady murów są jeszcze widoczne w kilku miejscach, zwłaszcza od str. płn. i od str. Olzy. Do miasta prowadziły 3 duże bramy, Brama Wodna od mostu nad Olzą pod zamkiem, Brama Frysztacka od str. płn.-zch. i Brama Wyżnia od rogu dzisiejszego „Hotelu Pod Wołem”. Nadto były jeszcze 2 małe bramy: Młyńska ponad wielkim młynem na Przykopie i Klasztorna, prowadząca z rynku koło klasztoru SS. Elżbietanek (dzisiejszej poczty) do klasztoru bonifratrów i kościoła św. Trójcy.

V. ZWIEDZANIE MIASTA

Wędrówkę rozpoczynamy od najbliższej miasta położonego dworca kolejowego nad Bobrówką, chwilowo nazwanego dworcem wschodnim i w przeciągu 5 minut dostajemy się na Rynek, który w r. 1933 na pamiątkę 250-letniej rocznicy oswobodzenia Wiednia otrzymał nazwę placu Króla Jana Sobieskiego. Ale w języku codziennym nazywa się go dotąd tylko jak dawniej rynkiem. Ma on kształt podłużnego czworoboku z figurą św. Floriana i basenem wody w środku, do którego niegdyś prowadził osobny, mały wodociąg. Po prawej stronie ciągną się starożytne podsienia niezbyt estetyczne, gdyż pozbawione jednolitego stylu. Wprost naprzeciw wznosi się dwupiętrowy ratusz z smukłą wieżą, wybudowaną w roku 1800.

W ratuszu na zwiedzenie zasługują 2 sale, mianowicie piękna sala posiedzeń wydziału gminnego z historycznymi portretami i dwupiętrowa dawna sala teatralna i koncertowa, obecnie kino miejskie. Naprzeciw ratusza, zaraz u wejścia na Rynek wznosi się z prawej strony gmach Domu Narodowego z salą i sceną teatralną, otwartego w r. 1901 po przebudowaniu dawnego hotelu Schreinzer. W czasach przedwojennych był D. N. siedzibą większej części

Plac Króla Jana Sobieskiego (widok z ratusza)

towarzystw narodowych i niejako ostoją polskości. Po dziś dzień mieści się w nim najstarszy w Cieszyńskim bank polski, mianowicie „Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek”, założone w r. 1873 przez śp. Hilarego Filasiewicza i śp. A. Sikorę. Naprzeciw po tej samej stronie Rynku wznosi się gmach poczty, wybudowany po r. 1903 w miejsce zburzonego starego kościółka i klasztoru SS. Elżbietanek.

Z budynków pod podsieniami zasługuje na uwagę gmach „Komunalnej Kasy Oszczędności miasta Cieszyna” (w r. 1938 przeszło 7 milionów zł wkładek), w którym mieści się obszerna, licznie zwiedzana „Kawiarnia Centralna”. Pod podsieniami znajduje się jeszcze główny sklep tytoniowy, biuro podróży „Orbis”, księgarnia E. Stuksa (głównie książki niemieckie), apteka niejska i bank „Związku Spółek Rolniczych”. Przeciwległą, wschodnią stronę Rynku zajmuje prawdziwie wielkomiejski 3- wzgl. 4-piętrowy „Hotel Pod Jeleniem” z pierwszorzędną kawiarnią i restauracją, salą koncertową i 85 pokojami gościnnymi z centralnym ogrzewaniem. Tuż obok znajduje się największy w mieście sklep żelazny J. Konczakowskiego.

Z Rynku wychodzi 7 ulic: Od strony pld. ul. Ratuszowa, od strony wsch. Demla, Szersznika i Szeroka, od strony pñ. Matejki (dawniejsza Pocztowa), od strony zach. Niemiecka i Legionów (dawniejsza Głęboka). Kierujemy się spod Ratusza w prawo ul. Legionów, tworzącą główną arterię miasta, prowadzącą pod Zamek, a stąd dalej w lewo przez most na Olzie ul. Pił-

sudskiego i Bortnowskiego na główny dworzec kolejowy. Ale przedtem tuż obok z lewej strony już po kilkudziesięciu krokach wstępujemy na plac św. Krzyża.

Tu wznosi się otoczony zewsząd kamienicami kościół parafialny św. Marii Magdaleny (podominikański), wybudowany prawdopodobnie z końcem XIII wieku, zniszczony przez pożar dnia 6 maja 1789 i fatalnie po pożarze odbudowany, przy czym znikł pierwotny styl gotycki, z którego pozostał jedynie portal i pewne ślady wewnątrz i zewnątrz na oknach świątyni. Pod tym kościołem jest miejsce spoczynku Piastów cieszyńskich, krypty wszelako brak. Podczas gruntownego remontu w r. 1928—29 został on wewnątrz pięknie odmalowany. Na uwagę zasługuje kilka dużych malowideł ściennych. Kościół posiada oświetlenie elektryczne i ładem i czystością robi nader sympatyczne wrażenie. Również poważne są jego rozmiary, gdyż może pomieścić kilka tysięcy ludzi; wewnątrz obejmuje 3 kaplice, a do środka prowadzą 3, wzgl. 4 bramy. W masywnej, niewysokiej wieży był przed wojną światową historyczny dzwon z r. 1790 poważnej wielkości, gdyż ważył 28 centnarów i odznaczał się nader pięknym, miękkim, głębokim i pełnym tonem („Zygmunt” cieszyński); padł on ofiarą barbarzyńskiej rekwizycji austriackiej podczas ostatniej wojny. W r. 1923 sprawiono 3 nowe dzwony, z których największy przy nadzwyczaj miłym tonie stanowi jednak tylko 2/3 tamtego. Wreszcie w r. 1938 zawisł w wieży, ufundowany ze składek parafian,

Wnętrze kościoła parafialnego św. Marii Magdaleny

duży dzwon wagi $3\frac{1}{2}$ tony, może największy ze wszystkich dzwonów w całej diecezji śląskiej. Piękna część przednia wieży z gotyckim portalem z powodu bezpośredniego sąsiedztwa wysokich kamienic i wąskiego przejścia nie może się na zewnątrz należycie uwydatniać.

Na całą długość kościoła z prawej strony ciągnie się plac Dominikański, na którym za czasów przedwojennych stał pomnik cesarza austriackiego Józefa II. Po przeciwnej stronie kościoła stoi okazałe probostwo, wybudowane w r. 1894 w miejsce starego klasztoru poddominikańskiego. Do r. 1925 mieścił się w nim Generalny Wikariat dla austriackiej części diecezji wrocławskiej. Tuż obok znajduje się gmach państwowego koedukacyjnego gimnazjum kupieckiego, do r. 1921 zajęty przez niemieckie męskie seminarium nauczycielskie, a potem przez państwowe polskie żeńskie seminarium nauczycielskie, zlikwidowane w r. 1935.

Wróciwszy z powrotem na ulicę Legionów, idziemy dalej i po stronie lewej spotykamy szereg starszych domów z podsieniami, ale znacznie węższymi od tych, które są w Rynku. Naprzeciw okazałej kamienicy, noszącej jeszcze do niedawna dumną nazwę „Deutsches Haus”, leży niewielki plac; to Stary Targ, na którym odbywają się targi na owoce i nabiał. Tu wznosi się zbudowany w r. 1888 dom „Dziedzictwa bł. Jana Sarkandra”, będący własnością katolickiego towarzystwa tej samej nazwy, które w dziejach odrodzenia ruchu narodowego na Śląsku Cieszyńskim bardzo ważną odegrało rolę

Kościół parafialny (podominikański) św. Marii Magdaleny

i dotąd ją odgrywa. Wystarczy nadmienić, że rozpowszechniło ono dotąd wśród ludności śląskiej przeszło 1/2 miliona polskich książek treści tak religijnej, jak i świeckiej, a nadto posiada własną księgarnię (plac św. Krzyża 1) i własną drukarnię (ul. Pokoju 6), wyposażoną w nowoczesne maszyny drukarskie i introligatorskie.

Ulica Legionów prowadzi nas obok Grand-Hotelu dalej aż pod Zamek. Jeszcze przed Zamkiem z prawej strony nie zawadzi wejść na plac Teatralny. Tu wznosi się dosyć okazały jak na miasto prowincjonalne gmach teatru, wybudowany w r. 1910 w miejscu, gdzie pierwotnie stał stary kościół parafialny, zniszczony doszczętnie przez pożar dnia 6 maja 1789 i już więcej nie odbudowany, a po nim koszary wojskowe. Teatr ten, zbudowany przez Niemieckie Towarzystwo Teatralne (Deutscher Theaterverein), miał początkowo służyć wyłącznie Niemcom cieszyńskim jak i pochodzącym z sąsiednich okolic przemysłowych. Po przewrocie atoli siłą faktu nastąpiła zasadnicza zmiana i obecnie odbywają się w nim bez ograniczeń przedstawienia zarówno polskie jak i niemieckie. Naprzeciw wylotu ul. Legionów widzimy okazały gmach, to Zamek b. arcyksiążąt austriackich, który się rozsiadł na wschodnim zboczu Góry Zamkowej.

Obecny Zamek cieszyński, zbudowany w stylu odrodzenia, wzniesiony został w r. 1838 przez ówczesnego właściciela Komory cieszyńskiej arc. Karola, znanego z historii zwycięzcy Napoleona w bitwie pod Aspern. Jest to okaza-

Zamek i wieża Piastowska

ły gmach z długim balkonem, na wysokości pierwszego piętra i terasą na południowym skrzydle, na której wznosi się portyk z 4 kolumnami. Dziś mieszczą się tutaj biura Zarządu Lasów Państwowych; nadto szereg apartamentów przeznaczony jest dla P. Prezydenta Rzplitej w razie jego pobytu na Śląsku z okazji rokrocznie urządzanych reprezentacyjnych polowań. Podczas wojny światowej przebywał tu stale przez przeszło 2 lata ostatni właściciel Komory arcyksiężę Fryderyk. Dawny zamek piastowski, zbudowany prawdopodobnie w wieku XIV przez księcia Kazimierza, wznosił się prawie pod samym szczytem góry. Pozostałością jego jest dzisiaj tylko starożytna wieża piastowska, czcigodny świadek dawnych, zamierzchłych czasów. Niegdyś były tu 4 wieże, z których tylko ta jedna się ostała. Zamek ten rozebrano w drugiej połowie XVII wieku, niedługo po śmierci księżny Elżbiety Lukrecji, resztki z wyjątkiem kaplicy, stojącej po dziś dzień, usunięto w początkach XIX wieku.

Chcąc zwiedzić ten zabytek, wchodzimy przez sklepioną szeroką bramę wjazdową do pięknego parku. Opodal szczytu wzgórza, gdzie niegdyś wznosił się dawny zamek z komnatami książecymi, obecnie ciągnie się cienista aleja i skwery z bujną trawą i barwnymi kwiatami, ulubione miejsce przechadzek dla mieszkańców miasta. Tam, gdzie niegdyś rozlegał się chrzęst zbroi podczas igrzysk rycerskich, dziś letnią zwłaszcza porą słyszać wesoły gwar rozbawionych dzieci. Pierwsza wpada przechodniowi

Kaplica zamkowa

w oczy w romańskim stylu wybudowana kaplica, która niegdyś była kaplicą zamkową Pia-
stów cieszyńskich i według wszelkiego prawdo-
podobieństwa najstarszą świątynią chrześcijań-
ską w mieście i kraju. Widok z 2 teras, południo-
wej i wyższej zachodniej, a przede wszystkim
z wieży, jest wspaniały. Głęboko pod nami prze-
lewają się z szumem przez skaliste progi fale Ol-
zy, której srebrzysta wstęga jest daleko widocz-
na. Z lewej na stromej pochyłości góry, opada-
jącej gwałtownie ku Olzie, wznoszą się amfitea-
tralnie domy prawobrzeżnej, wschodniej części
Cieszyna. Nad nimi góruje wysoka wieża zboru
ewangelickiego i potężne koszary wojskowe,
kwatery licznego garnizonu miejscowego i sze-
reg nowych, pięknych will. Przed nami w prawo
leży na lewym brzegu Olzy rozbudowująca się
w szybkim tempie lewobrzeżna część miasta
z licznymi, zupełnie nowymi i przy tym dużymi
budynkami, wśród których jest również sporo
will, na zachód zaś i północ ciągnie się falista
okolica, urozmaicona pagórkami, gajami, lasa-
mi, łąkami i uprawnymi polami. Na południu
zamyka widnokrąg błękitny łańcuch Beskidów,
wśród którego rozróżniamy szczyty Girowej
839 m nad Jabłonkowem, Ostrego 1043 m, Jawo-
rowego 1032 m, Ropicy 1082 m, Goduli 739 m
i Praszywy 843 m, a za nimi potężny łuk lesi-
stego Trawnego 1201 m i garby najwyższej na
Śląsku góry, Łysej osiągającej wysokość 1325
m. Na płd. wschód wygląda spoza koszar i ostat-
nich domów miasta szczyt M. i W. Czantorii 995
m. Na dole u stóp wieży widać jak na dłoni

obydwie części Cieszyna i można obserwować ożywiony ruch uliczny na ulicy Legionów, na moście i ul. Piłsudskiego.

Spod Góry Zamkowej zbaczamy w lewo i w przeciągu 2—3 minut dochodzimy do mostu nad potokiem Bobrówką, gdzie niegdyś była Brama Frysztacka. Tuż za tym mostem stoi kościółek św. Jerzego, a za nim na wzgórzu rozłożył się stary cmentarz Szpitalny, na którym spoczęli pierwsi wybitni pracownicy na niwie narodowej: artysta-malarz i literat Edward Świerkiewicz († 1875), redaktor i założyciel „Gwiazdki Cieszyńskiej” Paweł Stalmach († 1891) i znany jeszcze więcej na G. Śląsku Karol Miarka († 1882). Śmiertelne szczątki dwóch ostatnich zostały z inicjatywy gminy miasta Cieszyna dnia 24 października 1937 przeniesione uroczyście na cmentarz Komunalny i tam złożone w grobowcu zasłużonych. Miejsca spoczynku śp. Świerkiewicza dziś już nie można odszukać, zachowany jest tylko grób jego córki Bronisławy, również artystki-malarki († 1888), oznaczony skromną płytą kamienną.

Wracamy pod Zamek i stąd ul. Legionów na pl. Kr. Jana Sobieskiego czyli Rynek. Z Rynku koło Domu Narodowego ul. Matejki przechodzimy na plac ks. J. Londzina. Tu wznoszą się dwa kościoły, jeden św. Trójcy, drugi OO. Bonifratrów. Kościół św. Trójcy pochodzi z końca XVI wieku i pierwotnie był wybudowany przez protestantów. Wokoło był do końca ubiegłego wieku cmentarz, jeden z najstarszych w Cie-

szynie, obecnie zamieniony na park, przez który prowadzi ścieżka do dworca kolejowego nad Bobrówką; wzdłuż muru po prawej stronie widoczna jest jeszcze reszta nagrobków. Na cmentarzu tym pogrzebano w 3 masowych grobach przeszło 3.000 ludzi, zmarłych na dżumę, która w r. 1585 od wiosny aż do jesieni w mieście grasowała. Kościół pierwszy był drewniany, w roku 1594 wybudowali protestanci na pamiątkę wygaśnięcia tej zarazy murowany, w którym odprawiali swoje nabożeństwa, aż wreszcie po przywróceniu katolicyzmu przez księcia Adama Wacława musieli zeń ustąpić. W r. 1864 wybudował z publicznych składek w miejsce dotychczasowej drewnianej wieży nową, murowaną, smukłą wieżę w stylu gotyckim generalny wikariusz ks. Antoni Helm. W wieży tej znajduje się duży dzwon, niestety uszkodzony i dlatego stale milczący pochodzący z r. 1641. Na cmentarzu spoczywa obok innych dla Kościoła zasłużonych mężów ks. prefekt Leopold Szersznik († 1814), założyciel cennej biblioteki i muzeum jego imienia. Atoli obecne pokolenie nie zna już miejsca jego grobu, gdyż swego czasu zaniedbano oznaczenia go pomnikiem.

Zaraz obok kościoła św. Trójcy wznoszą się mury kościoła i klasztoru bonifratrów z szpitalem. To fundacja powstała w r. 1700 dzięki Adamowi Borkowi, marszałkowi ziemskiemu Ks. Cieszyńskiego i panu na Wędryni i Grodziszczu. Do klasztoru należy spory kawał ziemi za Bobrówką i na przeciwległym wzgórzu, który mu umożliwia utrzymywanie szpitala, z któ-

rego korzysta najbiedniejsza warstwa ludności, znajdując tam opiekę i przytułek.

Z lewej strony przylega do placu ks. Londzina gmach męskiej szkoły powszechnej im. Konarskiego i dalej już od ul. dra Jana Michejdy gmach szkoły powszechnej żeńskiej im. M. Konopnickiej. Między obydwoima gmachami wsunięta jest największa w Cieszynie co do rozmiarów sala gimnastyczna i dlatego nieraz używana do innych celów, jak np. wystaw rękodzielniczych, pomologicznych itp.

Do r. 1903 stronę północną Rynku aż do wspomnianego placu zajmował kościółek i klasztor SS. Elżbietanek (założony w r. 1756), w którym mieścił się szpital dla dzieci i kobiet. W r. 1903 przeniosły się SS. Elżbietanki do nowych, słonecznych i okazałych zabudowań przy ul. Polnej. W miejscu ich realności powstał tuż przy Rynku gmach poczty, a dalej niemiecka szkoła realna, zamieniona po przewrocie na polskie gimnazjum matematyczno-przyrodnicze, obecnie gimnazjum męskie i liceum biologiczne i mat.-przyr. Resztę miejsca przeznaczono na rozszerzenie placu i założenie małego skweru. O zamienieniu cmentarza koło kościoła św. Trójcy w park i pozostałych jeszcze nagrobkach była wyżej mowa. W samym rogu pl. ks. Londzina, naprzeciw budynku gimnazjalnego, wznosi się konwikt barona Celesty, przeznaczony ongiś dla zubożałych potomków szlachty śląskiej, po przewrocie na bursę dla polskiej uczącej się młodzieży katolickiej, dziś z pomi-

nięciem woli fundatora dla pomieszczenia biur wydziału dróg powiatowych.

Z placu ks. Londzina zwracamy się w kierunku wschodnim ulicą Hoenheisera i przechodzimy koło miejskiego domu inwalidów na ul. Bobrecką; stąd idąc dalej w lewo ul. Polną koło nowego szpitala i klasztoru SS. Elżbietanek, dochodzimy niebawem do cmentarza Komunalnego, gdzie między innymi spoczywają zasłużeni działacze narodowi ks. Ignacy Świeży († 1902), dr Jan Michejda († 1927) i ks. Józef Londzin († 1929). Śmiertelne szczątki ks. Ignacego Świeżego przeniesiono 24 X 1937 do grobowca zasłużonych, gdzie już od r. 1929 spoczywał ks. Londzin. Dr Jan Michejda spoczywa w grobowcu rodzinnym.

Jeśli chcemy zwiedzić górną część miasta, to najlepiej zrobimy, gdy wejdziemy w środkową ulicę koło sklepu Konczakowskiego, tj. ul. Szersznika. Tu z lewej strony wznosi się pojezuicki kościół św. Krzyża. OO. Jezuici przybyli do Cieszyna za czasów kontrreformacji w r. 1672 i tu na darowanym im przez cesarza Leopolda gruncie założyli konwikt i kościół. Po zniesieniu zakonu służył on jako kościół gimnazjalny, został odnowiony w r. 1782 przez ks. Leopolda Szersznika, który również dobudował doń smukłą wieżę. Podczas wielkiego pożaru miasta dnia 6 maja 1789 spalił się doszczętnie i w późniejszych czasach kilkakrotnie był odnawiany; ostatnie gruntowne odnowienie przeprowadzono już za czasów polskich w r. 1926. Dziś sympatyczny kościółek służy w dalszym ciągu do nabo-

żeństw szkolnych. Obok kościoła było do niedawna wejście do biblioteki i muzeum im. ks. Szersznika; na ścianie zewnętrznej widnieje charakterystyczny napis „ΨΥΧΗΣ ΙΑΤΡΕΙΟΝ” (lecznica duszy). Zabytki i bibliotekę przeniesiono w r. 1934 do Muzeum Miejskiego, ul. Demła 6 i tam osobno umieszczono.

Od kościoła św. Krzyża przechodzimy z prawej strony koło odnowionego „Hotelu Pod Wołem” (obecnie własność K. K. O.). Od r. 1873—1901 mieściła się tu „Czytelnia Ludowa”, najstarsze towarzystwo narodowe na Śląsku Cieszyńskim (założ. w r. 1861) i macierz prawie wszystkich towarzystw polskich, które z biegiem czasu tu powstawały.

Tuż za wymienionym gmachem otwiera się przed nami niewielki plac, Rynek Górny z konwentem SS. Boromeuszek, utrzymujących kilka szkół żeńskich i internaty żeńskie. Mała uliczka z lewej strony zaprowadzi nas przed nowoczesny zupełnie, potężny gmach Sądu Okręgowego i Grodzkiego, zbudowany w latach 1903—1905, za którym znajduje się ogromny budynek więzienny, obliczony na 300 więźniów.

Z Górnego Rynku udajemy się na ulicę Wyższej Bramy. Pierwsza przecznica naprzeciw Konw. SS. Boromeuszek z prawej strony zaprowadzi nas na plac Wolności z Alumna-tem dla żeńskiej młodzieży ewangelickiej i pięknym, stylowym gmachem, mieszczącym ongiś męskie i żeńskie szkoły powszechne i wydziałowe, dzisiaj zajętym przez silnie rozbudowu-

jące się szkolnictwo polskie. Obydwa gmachy leżą po lewej stronie. Na tymże placu Wolności wznosi się wśród plantacyj pomniczek słynnego kompozytora niemieckiego Fr. Schuberta, pochodzący z czasów przedwojennych. W stronę placu Wolności wysuwa jedno skrzydło dużego gmachu gimnazjum im. A. Osuchowskiego (za czasów austr. był to budynek niemieckiego gimnazjum im. arc. Albrechta). W chwili obecnej mieści się tam gimnazjum żeńskie im. M. Konopnickiej.

Z placu Wolności wychodzi w kierunku południowym ul. 3 Maja (dawna ul. Franciszka Józefa) i prowadzi przez zbudowany w r. 1903 nowy most na Olzie t. zw. „Jubileuszowy” na dworzec centralny w Cieszynie Zachodnim. Na skrócie tej drogi, za szeregiem świeżo wybudowanych will, które się tutaj grupują z obydwóch stron, wznosi się wśród bujnej zieleni lasku miejskiego pomnik pierwszego księcia cieszyńskiego, *Mieszka I* (1290—1316), dzieło krakowskiego artysty-rzeźbiarza *Jana Raszki*, rodowitego Ślązaka. (Przed przewrotem do r. 1918 na miejscu tym stał pomnik jubileuszowy cesarza Franciszka Józefa I z r. 1908). Po przekroczeniu mostu jubileuszowego można zaraz na lewo koło t. zw. „Strzelnicy” miejskiej w przeciągu kilku minut dojść do parku im. Adama Sikory. Założycielem tego parku, zajmującego 4—5 morgów powierzchni (r. 1909), jest Adam Sikora, dyrektor Towarzystwa Oszczędności i Zaliczek w Cieszynie († 1910). Za czasów przedwojennych i później zaboru czeskiego do r. 1938, było to jedyne miejsce dla harców i sportów

Pomnik pierwszego księcia cieszyńskiego, Mieszka I

młodzieży jak i miejsce dla wycieczek i festynów licznych towarzystw polskich. Park ten jest własnością Macierzy Szkolnej.

Ulica, prowadząca z pl. Wolności w lewo, to ulica Stalmacha, tak nazwana ku czci zasłużonego budziela ruchu narodowego na ziemi cieszyńskiej. Znajduje się tutaj pod l. 14 lokal i biuro „Macierzy Szkolnej”, oraz szatnia z przyborami dla teatrów amatorskich. Ulica ta prowadzi w przedłużeniu aż do koszar Piastowskich, siedziby pułku strzelców podhalańskich. Na samym końcu z prawej strony dwupiętrowy, zresztą niepokąźny budynek, to dawne gimnazjum polskie, założone w r. 1895, a upaństwowione w r. 1903, dziś służące na pomieszczenie szeregu biur. Odchodząca od ulicy Stalmacha pierwsza przecznica z prawej strony, to ul. ks. Świeżego (dawniej Katarzyny Sydonii), a przy niej z prawej strony 2 budynki (jeden zupełnie nowy) to Bursa „Macierzy Szkolnej”, obliczona na 100 wychowanków cieszyńskich zakładów naukowych. W czasach przedwojennych pierwszy budynek służył na pomieszczenie prywatnej mieszanej szkoły powszechnej i wydziałowej, gdyż dopiero po przewrocie ludność polska doczekała się publicznych szkół polskich. Drugą przecznicę tworzy ul. Sienkiewicza, a przy niej dwa internaty żeńskie, Internat im. Fr. Michejdy dla żeńskiej młodzieży ewangelickiej i Internat Bł. M. Grodzieckiego dla żeńskiej młodzieży katolickiej. Przedłużenie ul. Sienkiewicza prowadzi do Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego, położonej wśród ogrodów, tuż nad la-

skiem miejskim w idealnym, bo zacisznym, zupełnie wolnym od ruchu miejskiego i pyłu otoczeniu.

Wracając stąd tą samą ulicą zobaczymy po krótkiej chwili zadrzewiony plac Kościelny z kościołem ewangelickim i jego najwyższą spośród kościołów cieszyńskich wieżą, liczącą 73 m wysokości i ze wszystkich stron widoczną, gdyż z wzniesienia dominuje nad całą okolicą. Jest to jeden z przyznanych protestantom przez cesarza austr. Józefa I z łaski 6 kościołów na podstawie konwencji altransztadzkiej (Gnadenkirchen). Budowę w stylu rokoko wykonano w latach od 1709—1712, wieżę atoli wykończono dopiero w r. 1780. Przestrzeń wyzyskano tak dalece, zwłaszcza przez rozbudowanie licznych chórów, że może on pomieścić 7—8.000 ludzi. Rozmiary te były także potrzebne, gdyż początkowo służył on do nabożeństwa dla wszystkich ewangelików w całym Księstwie. Przy tymże pl. Kościelnym 3-piętrowy budynek, to dawne gimnazjum niemieckie (1873—1910), obecnie szkoła powszechna im. Adama Mickiewicza; zaraz obok, to Alumneum czyli bursa dla ewangelików uczniów szkół ciesz. Z prawej strony pod kościołem wpada w oczy stary 1-piętrowy budynek, w którym do r. 1872 mieściło się niem. gimnazjum ewangelickie. Tu się zaznacza, że Cieszyn od najdawniejszych czasów posiadał 2 gimnazja, jedno prywatne ewangelickie, upaństwowione w r. 1850, drugie państwowe katolickie obok kościoła św. Krzyża przy ul. Szerokiej. W wyniku liberalnych dążeń, panujących w ówczesnej

Austrii, obydwaj gimnazja wyznaniowe (do których nawiasem powiedziawszy w ostatnich czasach mimo wszystko uczęszczało sporo żydów) rząd austr. w r. 1873 połączył w jedno bezwyznaniowe. Obok kościoła jest stary cmentarz ewangelicki, obecnie zamieniony na park.

Od wylotu ul. Wyższej Bramy odgałęzia się z lewej strony ul. Bielska, przy której z prawej strony wśród dużego, starannie utrzymanego parku rozłożyły się liczne pawilony największego nie tylko w Cieszynie, ale w całej bliższej i dalszej okolicy szpitala; jest to Wojewódzki Śląski Szpital Krajowy. Szpital ten był pierwotnie prywatnym szpitalem ewangelickim, założonym w r. 1892 przez superintendenta Teodora Haasego (jego pomnik w parku szpitalnym opodal wejścia), później został rozbudowany, przejęty przez kraj i zamieniony na publiczny. Za parkiem szpitalnym natrafiamy z prawej strony na nowy cmentarz ewangelicki. Wyglądający spoza cmentarza duży gmach, to Państwowe Liceum Pedagogiczne im. Pawła Stalmacha, leżące w gminie podmiejskiej Bobrku, obecnie już włączonej do Cieszyna. Naprzeciw cmentarza wznosi się okazały gmach Ubezpieczalni Społecznej.

Wracając tą samą ulicą do wylotu ul. Wyższej Bramy, można iść dalej wprost pod górę w kierunku południowym ul. Górna, a wtedy po kilku minutach staniemy na szczycie wzgórza (nazywanego także niekiedy „Małym Jaworowym”), na którym rozłożyło się miasto, przy t. zw. „Szańcach”. Roztacza się przed nami prze-

piękny widok. Na południu widoczny jest łańcuch Beskidów, podobnie jak i z Góry Zamkowej, tylko rozleglejszy jeszcze w kier. południowo-wschodnim, dalej dolina Olzy i wznoszące się ponad pagórkami Puńcowa, dymy hut trzynieckich. Niemniej rozległym jest widok na zachód. Widać stąd jeszcze dobrze góry morawskie Radhoszcz i Ondrzejnik ze Skałką. Na północ-zachodzie snują się dymy, a w nocy błyszczą tysięczne światła Karwiny, Dąbrowej i całego zagłębia karwińskiego. Słowem, większa część ziemi cieszyńskiej odśłania się przed oczyma widza.

Wracając w kierunku Cieszyna, zbaczamy w drugą przecnicę po lewej ręce i dochodzimy do zabudowań „Koszar Piastowskich”. Przechodzimy ulicą Błogocką w kierunku południowym i od razu zauważymy okazały, nowoczesny budynek. To „Dom Żołnierza” im. Marsz. J. Piłsudskiego. Idąc w dalszym ciągu ul. Błogocką, schodzimy ze wzgórza do Błogocic, gdzie po lewej stronie znajdują się „Cieszyńskie Zamkowe Zakłady Przemysłowe”. Przechodzimy Aleją Łyska; wkraczamy w piękny park miejski, rozłożony nad prawym brzegiem Olzy. Połd. stronę parku zajmuje malowniczo wśród drzew położony stadion sportowy „Strzelca” im. M. Piłsudskiego. Wzdłuż drogi z prawej strony miejski basen kąpielowy, za nim boisko sportowe szkół średnich, ogrody doświadczalne gimnazjów, a następnie Zakłady Przemysłowe Elektrotechn. Rohn-Zielińskiego. Przechodząc nad Olzą w kierunku Mostu Głównego, wchodzimy na ul. Przy-

kopę. Po prawej ręce wspierają wzgórze Cieszy-
 na potężne mury, to szczątki dawnych murów
 warownych. Z Przykopy wchodzimy na ul. Zam-
 kową, tuż pod Zamek. Stąd Mostem Głównym
 (do dnia 1 października 1938 granicznym) do-
 stajemy się na ul. Marsz. Piłsudskiego, główną
 arterię Cieszyzna Zachodniego. Na szczególną
 uwagę zasługuje odchodzące zaraz od mostu pra-
 we odgałęzienie pod nazwą Aleje Prez. Ignacego
 Mościckiego z pięknymi plantami, wśród któ-
 rych wznosi się pomnik Schillera; z prawej stro-
 ny widnieje piękny, gotycki kościół OO. Jezu-
 itów, wybudowany w r. 1894 (w czasie zaboru
 czeskiego był od r. 1920 do 1938 kościołem pa-
 rafialnym). Ulicą Saska Kępa, przy której znaj-
 duje się nowy gmach niemieckiej szkoły pow-
 szechniej, wychodzimy na ul. Marsz. Piłsudskie-
 go, a stąd ul. Goethego na Plac Płk. Becka. Tu
 rzuca się w oko okazały gmach dawnego ratusza
 (obecnie biura. Górniczej i Hutniczej S. A.).
 Za budynkiem b. ratusza przylega do ul. Ho-
 heneggera szkoła handlowa. Z Placu Płk. Becka
 wychodzimy ul. Asnyka. Przy ulicy tej wznosi
 się budynek szkoły powszechnej „Macierzy
 Szkolnej”. W obszernej sali gimnastycznej tej
 szkoły mieści się scena; tu odbywały się w okre-
 sie rządów czeskich liczne wieczorki i przed-
 stawienia polskie. Ulicą Asnyka wychodzimy na
 ul. Marsz. Śmigłego-Rydza, która jest przedłu-
 żeniem ul. 3 Maja od strony Mostu Jubileusz-
 owego. Wzdłuż Olzy w kier. południowym cią-
 gnie się nadbrzeżny skwer, na przedłużeniu któ-
 rego rozciąga się duży, pięknie utrzymany park

Kościół OO. Jezuitów w Cieszynie Zachodnim

Gmach b. ratusza w Cieszyńie Zachodnim, obecnie siedziba Górniczej i Hutniczej S. A.

Adama Sikory z nowozbudowanym pawilonem restauracyjnym i obszernym boiskiem sportowym. Posuwając się od mostu Jubileuszowego ul. Marsz. Śmigłego-Rydza dochodzimy do pierwszej przecznicy po lewej stronie. Jest to ul. Marii Konopnickiej. Przy ulicy tej wznosi się nowy kościół polskiego zboru ewangelickiego wraz z budynkiem zborowym. Ulicą Górnika dochodzimy do ul. Fabrycznej, przy której mieści się dom spółki rolniczej „Ziemia”, spółdzielni, która w czasach zaboru czeskiego odegrała wybitną rolę w organizowaniu polskiego rolnictwa. W kierunku północnym rozciągają się warsztaty „Gazowni Miejskiej”, a o kilka kroków stąd na zachód wznoszą się budynki Poczty II i dworca zachodniego. Naprzeciw dworca rzuca się w oko okazały gmach hotelu „Polonia”, Dom reprezentacyjny „Tow. Oszczędności i Zaliczek”, siedziba „Macierzy Szkolnej” i kilku innych towarzystw, centrum polskiego życia organizacyjnego. Jest to okazały czteropiętrowy gmach, w którym mieści się z komfortem urządzony hotel, kawiarnia, restauracja, sala koncertowa itd. Z dworca zachodniego ulicą Gen. Bortnowskiego przechodzimy w kier. półn. zach. i na przecięciu ul. Piłsudskiego podchodzimy przez podkop kolejowy na plac, który stanowi punkt wyjścia dla biegu czterech ulic przechodzących w szosy wyjściowe z Cieszyna Zachodniego. Pierwsza, to ul. Wiaduktowa i jej przedłużenie ul. Obrony Narodowej, biegnie w kierunku północnym i prowadzi do Frysztatu i Karwiny. Druga, to ul.

Strzelców Podhalańskich, biegnie w kierunku zachodnim do Ostrawy (przez Cierlicko). Trzecia, ul. Antoniego Osuchowskiego, kieruje się na południo-zachód i biegnie w stronę Frydku. Czwarta, ul. Jabłonkowska przebiega przez wieś podmiejską Sibicę i stanowi trasę do Trzyńca i Jabłonkowa.

Wychodząc ze zbieżnego punktu powyższych ulic, ul. Obrony Narodowej dochodzimy do komunalnego cmentarza zachodniej części miasta. Ulica Strzelców Podhalańskich prowadzi pomiędzy domami do zachodnich peryferii miasta. W znacznej odległości, na tle uroczego lasu zwanego „Grabina”, rozmieszczone są przy tej ulicy zabudowania szpitala, zbudowanego w r. 1937. Przy trzeciej z wymienionych wyżej szos, ul. Ant. Osuchowskiego, napotykamy olbrzymi nowoczesny gmach męskiego gimnazjum im. Ant. Osuchowskiego. Zbudowali ten gmach Czesi dla celów wynaradawiania, obecnie służy kształceniu młodzieży polskiej. Tuż obok mieści się Żeńska Szkoła Zawodowa. Ulicę Ant. Osuchowskiego łączy z ul. Strzelców Podhalańskich zaraz na początku ul. 2 Października, przy której wznosi się kompleks budynków starostwa, przytykających prawym skrzydłem zabudowań do ul. Strzelców Podhalańskich, lewym do ul. Gen. Bema. Róg ulicy 2 Października i ul. Gen. Bema zajmują budynki miejskiej szkoły powszechnej. Naprzeciw powyższej szkoły rozciąga się skwer Staszica z budynkiem Ubezpieczalni Społecznej.

Przestrzeń pomiędzy ulicami Strzelców Podhalańskich i Antoniego Osuchowskiego jest

gęsto zabudowana, w większości przez piękne domki prywatne. Jest to dzielnica t. zw. „Rozwój” — powstała w okresie rozbudowy Cieszyna Zachodniego. Wśród budynków tej dzielnicy widnieje przy Pl. Mikołaja Reja kościół drugiego zboru ewang. w Cieszynie Zachodnim. W dalszym biegu tych dwóch ulic rozciągają się na znacznej przestrzeni olbrzymie błonia, które okolone są ze strony zach. malowniczymi lasami „Grabiny”. W środku błoni stoją koszary wojskowe. Na błoniach tych odbyła się w dniu 11 listopada 1938 r. w rocznicę 20-lecia odzyskania niepodległości wspaniała rewia wojskowa z okazji przyjazdu P. Prezydenta Ignacego Mościckiego na Zaolzie. Godne widzenia są tu rozlokowane (tak jak i na całej przestrzeni Śląska Zaolziańskiego) wzdłuż błoni żelazobetonowe umocnienia, zbudowane przez Czechów dla obrony przed ewentualnym natarciem polskim, znane tutaj pod nazwą „habesze” (abisyńskie fortece). Ze wzgórza przy „Grabinie” ogarniamy raz jeszcze okiem przepiękny widok całego miasta, rozłożonego po obu brzegach Olzy.

VI. BIBLIOTEKI I MUZEA

1. **Biblioteka „Macierzy Szkolnej”**, ul. P. Stalmacha. l. 14, obejmuje dawną bibliotekę „Czytelni Ludowej” (1861—1921) ok. 10.000 tomów i Bibliotekę Kraszewskiego, ok. 15.000 tomów, razem ok. 25.000 tomów. W budynku „Macierzy” mieści się prócz tego centrala biblioteczna, obsługująca biblioteki wiejskie kół „Macierzy Szkolnej” w obrębie Śląska Cieszyńskiego. Cieszyńskie Koło „Macierzy Szkolnej” utrzymuje własną bibliotekę i wypożyczalnię książek, ulokowaną w salach gmachu Muzeum przy ul. Demla 6.

2. **Biblioteka Zboru Ewangelickiego**, licząca około 5.000 tomów treści przeważnie religijnej, także polskich i 50 rękopisów treści historycznej, umieszczona jest w części chórów kościoła ewangelickiego na pl. Kościelnym.

3. **Biblioteka „Dziedzictwa bł. Jana Sarkandra”**, licząca przeszło 3.000 tomów. Jest to najstarsza biblioteka polska na Śląsku Cieszyńskim, założona w r. 1845 przez gen. wikariusza ks. M. Opolskiego dla teologów wrocławskich z austriackiej części diecezji, zmuszonych kształcić się w Ołomuńcu (do r. 1899). Obecnie umieszczona jest w „Domu Dziedzictwa bł. Jana Sarkandra” na Starym Targu 4.

Fragment Muzeum Miejskiego

Nadto większe biblioteki posiadają wszystkie średnie zakłady naukowe, zwłaszcza gimnazjum żeńskie im. M. Konopnickiej, które objęło w spadku starą, bogatą bibliotekę dawnego gimnazjum niemieckiego.

4. Muzeum Miejskie przy ul. Demla 6, założone w r. 1902, obejmuje liczne i ciekawe pamiątki, związane z przeszłością miasta Cieszyna i ziemi cieszyńskiej. W r. 1930 połączono z nim Muzeum Śląskie głównie ze zbiorami etnograficznymi i sztuki kościelnej, zebranych przeważnie przez zmarłego niedawno ks. prałata J. Londzina. Do Muzeum Miejskiego włączono w r. 1934 odrębne dotąd Muzeum i bibliotekę im. ks. L. Szersznika († 1814) z bogatymi zbiorami. Muzeum to posiada obecnie około 5.000 okazów i stanowi pierwszorzędą atrakcję w mieście prowincjonalnym jakim jest Cieszyn. Są w muzeum następujące działy: 1. Przyroda (fauna, flora, geologia, prehistoria); 2. Dzieje Miasta; 3. Sztuka kościelna; 4. Etnografia i regionalizm; 5. Archeologia i numizmatyka. Dla publiczności otwarte jest Muzeum w niedziele i święta do godz. 13. Dla wycieczek otwarte codziennie od 9 do 15. Wstęp dla dorosłych 40 gr, dla młodzieży 20 gr, wycieczki 10 gr.

Na uwagę zasługują również prywatne, ciekawe zbiory obywatela cieszyńskiego, kupca B. Konczakowskiego, plac Kr. Jana Sobieskiego 19. Zwiedzać można je jednakże tylko pojedynczo za specjalnym zezwoleniem właściciela.

VII. RUCH LUDNOŚCI

Cieszyn po przyłączeniu części zachodniej, z gminą podmiejską Bobrkiem tworzy dziś znaczne środowisko ludzi, liczące około 35.000 mieszkańców, z czego na część wschodnią przypada około 20.000 (bez wojska), a na przyłączoną część zachodnią około 15.000 mieszkańców. Rozwój Cieszyna Wschodniego między r. 1920 a r. 1938 uległ znacznemu zahamowaniu skutkiem fatalnego podziału. Natomiast Cieszyn Zachodni w tym okresie czasu dzięki poparciu czeskich czynników rządowych i szczęśliwemu położeniu nad główną arterią ruchu kolejowego, rozwijał się intensywnie (przyrost ludności w stosunku do r. 1921 wynosi aż blisko 50 proc.).

Pod względem narodowości liczy obecnie Cieszyn 70% Polaków, 22% Niemców i 8% Żydów. W czasach zaboru czeskiego w części zachodniej zaznaczał się wzrost żywiołu czeskiego, którego tam przed r. 1920 prawie zupełnie nie było. Przyczyną wzrostu żywiołu czeskiego był napływ urzędników do licznych nowoutworzonych w tym okresie urzędów (starostwo, sąd,

poczta) i nowozałożonych czeskich szkół. Dziś stan ten przedstawia się inaczej na skutek zmiany sytuacji politycznej. Element napływowy czeski opuścił w znacznej części tereny Zaolzia, pozostał jedynie drobny odsetek osiedlonych tu Niemców.

Z pamiętnych dni: Pierwsze oddziały wojska polskiego wkraczają w dniu 2 października 1938 r. przez most Jubileuszowy do Cieszyna Zachodniego

VIII. WARUNKI HIGIENICZNE I TOWARZYSKIE

Cieszyn położony jest w swej wschodniej części na stokach rozległego wzgórza, przechodzącego w uroczą dolinę Olzy, w której rozłożyła się zachodnia część miasta. Wysokość wzgórza waha się między 260 m i 320 m nad poziomem morza. Ilość opadów jest umiarkowana; ciepłe wiatry południowo-zachodnie mają otwarty dostęp przez „Bramę Morawską”. Ponieważ większych kompleksów przedsiębiorstw przemysłowych jest w mieście niewiele (elektrownia, browar, fabryka motorów elektr. Rohn-Zielińskiego) i ruch kołowy i motorowy stosunkowo niewielki, jest tutaj powietrze zdrowe, wolne od pyłu i kurzu. Miasto jest czyste, bo o czystość dba skrupulatnie magistrat miasta; posiada już od dawna, bo od 40 blisko lat kanalizację i wodociąg. W roku 1936 ukończono budowę nowego wodociągu, sprowadzającego ze stoków Beskidu doskonałą źródlaną wodę górską. Dostarczają jej obfite studnie, które znajdują się w Pogórzu pod Skoczowem, gdzie też zbudowano główne urządzenia wodociągowe. Oświetlenie jest elektryczne, nadto jest i gaz do użytku gospodarstwa domowego.

Nie brak również kąpeli. Miasto posiada dobrze urządzoną, obszerną pływalnię i kąpiele słoneczne i powietrzne w odległości zaledwie 10 min. od placu Kr. Jana Sobieskiego. Łazienki przy ul. Zamkowej (tuż obok mostu nad Olzą) są również własnością miasta i są zaopatrzone w parówkę i wanny; można tu również na żądanie korzystać z kąpeli tlenowych i kwasowo-węglowych.

Chorzy znajdują w Cieszynie znakomitą sposobność leczenia, gdyż tutejsze szpitale (jest ich aż 4), zwłaszcza Szpital Śląski, są nowoczesnie urządzone; posiadają wiele sal operacyjnych, aparaty roentgenowskie, lampy kwarcowe i doskonałą opiekę lekarską.

Powyższe okoliczności sprawiają, że przy swoich urządzeniach może Cieszyn zupełnie dobrze służyć jako letnisko i uzdrowisko, a to tym bardziej, że w całym mieście panuje wzorowy ład i porządek.

I do zabawy jest tutaj sposobność, gdyż w mieście są 4 kina i teatr, w którym w sezonie dosyć często odbywają się przedstawienia. W hotelu „Pod Brunatnym Jeleniem” ma swoją siedzibę klub urzędniczy. Stałe koncerty wieczorne odbywają się w 2 kawiarniach (hotelu Pod Jeleniem i Polonii). Nadto koncertuje w miesiącach letnich na wolnym powietrzu kapela wojskowa.

Co do ruchu turystycznego, to miasto jest najdogodniejszym punktem wyjścia dla wszystkich wycieczek w Beskidy Śląskie, do Małej

Fatry i Beskidu Morawskiego i to w każdej porze roku.

Wyjaśnień udziela, wysyła prospekty i pośredniczy w sprawach mieszkaniowych „Biuro Ruchu Obcych”, hotel Pod Brunatnym Jeleniem, Cieszyn.

DRUKARNIA DZIEDZICTWA CIESZYN, ul. Pokoju 6

Tel. 1205

Tel. 1205

wykonuje w własnych zakładach graficznych i introligatorni wszelkie prace w zakres tej branży wchodzące

IX. ZNACZENIE CIESZYNA W DZIEJACH ODRODZENIA NARODOWEGO ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

Pierwsze próby na tym polu podjęli już w I połowie wieku XIX ks. L. Szersznik (założyciel muzeum i biblioteki) i gen. wikariusz ks. M. Opolski. Stanowczy krok uczynił w r. 1848 Paweł Stalmach, poparty przez dr L. Kluckiego i dr A. Cinciałę, przez założenie pierwszego pisma polskiego, którym był „Tygodnik Cieszyński”, przemianowany w r. 1851 na „Gwiazdkę Cieszyńską”, wychodzącą do dziś dnia (obecnie 2 razy tygodniowo). Pierwsze polskie kancjonały wydali ks. A. Janusz w r. 1857 dla ludności katolickiej i pastor J. Heczko w r. 1865 dla ludności ewangelickiej. Najważniejszym towarzystwem narodowo-oświatowym była założona w r. 1861 „Czytelnia Ludowa” (istniała do r. 1921), z której kolejno wyłoniły się prawie wszystkie ważniejsze towarzystwa; Towarzystwo Rolnicze (1868), Towarzystwo Pomocy Naukowej (1872) i Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek (1873). Ks. Ignacy Świeży, późniejszy długoletni poseł na Sejm

śląski i do austr. Rady Państwa w Wiedniu, założył w r. 1873 Dziedzictwo bł. Jana Sarkandra jako towarzystwo religijno-oświatowe, które do chwili obecnej rozpowszechniło między ludem śląskim około pół miliona pożytecznych książek; dla ewangelików założył podobne towarzystwo pastor Franciszek Michajda w r. 1881, mianowicie Ewang. Towarzystwo Oświaty Ludowej. Wielkie znaczenie dla spotęgowania ruchu narodowego w Ks. Cieszyńskim miały również tajne zrzeszenia młodzieży polskiej w obydwóch niemieckich gimnazjach, w katolickim Towarzystwo Narodowe (1861—1872), w ewangelickim Wzajemność (1863—1879), później Jedność (1886—1914). Jako towarzystwa polityczne polskie powstają w roku 1883 Związek Śląskich Katolików, założony przez ks. I. Świeżego i w r. 1884 Polityczne Towarzystwo Ludowe, założone przez dr A. Cinciałę, skupiające głównie narodowych ewangelików. Zasadnicze znaczenie miało założenie w r. 1885 przez Pawła Stalmacha Macierzy Szkolnej Ks. Cieszyńskiego, która następnie w r. 1895 założyła w Cieszynie pierwsze polskie pryw. gimnazjum, a w r. 1900 pierwszą polską szkołę powszechną, za którymi potem poszedł cały szereg innych szkół i stworzone zostały podstawy dla narodowego szkolnictwa w ogóle. Tajne towarzystwo Jedność, założone w r. 1886, jednoczyło i uświadamiało pod względem narodowym całe zastępy młodzieży polskiej, kształcącej się w niemieckich zakładach

Z pamiętnych dni: Wojsko polskie wkracza przez most Jubileuszowy do Cieszyna Zach.

naukowych z powodu braku polskich. Spośród tej młodzieży wychodzą najdzielniejsi szermierze sprawy narodowej. Towarzystwo Domu Narodowego (założ. w r. 1887) otwiera w r. 1901 przy obecnym placu Kr. J. Sobieskiego Dom Narodowy, jako siedzibę na długi szereg lat licznych towarzystw narodowych. W r. 1888 zakłada Jerzy Kubisz pierwsze polskie Kółko Pedagogiczne w Ustroniu, które w r. 1896 przemienia się w Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, skupiające wszystkich czujących po polsku nauczycieli śląskich. Z towarzystw innych na uwagę zasługuje także „Sokół” (zał. w r. 1891), zakładający swoje gniazda po wszystkich większych miejscowościach Śląska Ciesz., zwłaszcza w latach przedwojennych i „Towarzystwo Turystyczne Beskid Śląski” (założ. w r. 1909), obecnie od r. 1921 „Oddział Cieszyński Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego”. Z inicjatywy tego towarzystwa powstały schroniska turystyczne: jedno na Ropiczce w r. 1913 (spaliło się w r. 1918) i schronisko na Stożku w r. 1922, dziś bardzo uczęszczane.

Na rok 1906 przypada założenie pierwszego polskiego pisma codziennego „Dziennika Cieszyńskiego” (wychodził do r. 1936), a na r. 1907 „Zarania Śląskiego”, pierwszego polskiego kwartalnika literacko-regionalnego (wychodzi obecnie regularnie co kwartał). Nadto ważnym było założenie w r. 1909 pierwszego polskiego gimnazjum realnego (z językiem

łacińskim i francuskim) w Orłowej dzięki „Macierzy Szkolnej” cieszyńskiej i Tow. Szkoły Ludowej w Krakowie. Do r. 1938 był to jedyny polski zakład średni na terenie byłej Czechosłowacji dla blisko 150.000 rzeszy rodaków, którzy byli wtedy odcięci od macierzy.

Bez jakiegokolwiek przesady należy stwierdzić, że Cieszyn zawsze tworzył centrum życia umysłowego, kulturalnego i politycznego całego Śląska Cieszyńskiego i pod niejednym względem jeszcze dziś tę samą rolę odgrywa.

Najważniejsze pisma polityczne, wychodzące obecnie na Śląsku Cieszyńskim, są wymienione na str. 16 i 17.

Literatura o Śląsku Cieszyńskim:

Ks. Londzin: Bibliografia druków polskich w Ks. Ciesz., Historia Generalnego Wikariatu, Polskość Śląska Cieszyńskiego. Fr. Popiołek: Dzieje Śląska Austriackiego, Dzieje Cieszyna, Ks. O. Zawisza: Dzieje Strumienia, Karwiny, Reformacja na Śląsku. Ks. Em. Grim: Życiorys i pamiętnik Stalmacha. Dr Jan Galicz: Ks. Ignacy Świeży, jego życie i działalność. Dr A. Cinciała: Pamiętniki. Jan Kubisz: Pamiętnik starego nauczyciela. Jarosz Mieczysław: Śląsk Cieszyński. Wł. Zabawski: Droga do ziemi obiecanej. G. Morcinek: Śląsk, Historia Śląska, t. I. Kraków 1933, wydawnictwa P. A. U. (praca zbiorowa). Paweł Hulka-Laskowski: Śląsk za Olzą.

Prace o języku: K. Nitsch: Dialekty polskie Śląska. W. Taszycki: Język polski na Śląsku. J.

Bystrzeń: O mowie polskiej w dorzeczu Stonawki i Łucyny. A. Cinciała: Przysłowia, przypowieści i ciekawe zwroty językowe ludu polskiego na Śląsku.

Przewodniki: Ks. Antoni Macoszek: Przewodnik po Śląsku Cieszyńskim. Roczniki Oddz. Ciesz. Tow. Tatr. „Beskid Śląski” I—VII od r. 1930 — 1935. Dr Jan Galicz i K. Sosnowski: Przewodnik po Beskidzie Śląskim i Śląsku Cieszyńskim.

Ruch literacki: Jan Kubisz: Z niwy śląskiej. Ks. Em. Grim: Z nad brzegów Olzy. Dr. E. Farnik: Iste roki. Jan Łysek: Śpiący rycerze. Adolf Fierla: Hałdy, Kolędy beskidzkie. Paweł Kubisz: Przednówek. K. Berger: Nawrócony, Czarodziejski spod Czantorii, Wiosna ludów. Z. Kossak-Szczucka: Wielcy i mali, Legnickie pole, Nieznany Kraj. G. Morcinek: Serce za tamą, Wyrębany chodnik, Chleb na kamieniu, Inżynier Szeruda. Walenty Krząszcz: Ludek spod Witalusza, Sfałszowany testament, Z cieszyńsko-śląskiej wsi.

Motywy śląskiej pieśni opracowują: A. i K. Hławiczekowie, ks. Oskar Zawisza, J. Hadyna, E. Chroboczek i Gawlas. Ruch literacki w Cieszyńskim znajduje oparcie w kwartalniku regionalnym „Zaranie Śląskie”, organie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i Instytutu Śląskiego, przynoszącym bogate materiały do dziejów, historii i kultury naszego kraju.

X. PRZECHADZKI I WYCIECZKI W NAJBLIŻSZĄ OKOLICĘ MIASTA CIESZYNA

Cieszyn jest położony w nader pięknej okolicy, zachęcającej do bliższych i dalszych wycieczek. Szczególnie polecenia godne są następujące:

1. Na **Górę Zamkową**; z pl. Kr. Jana Sobieskiego 10 min., ul. Legionów. Malowniczy widok na Cieszyn Zachodni, okolicę i dolinę Olzy. Szczególnie wspaniały jest on z wieży piastowskiej; po klucz zgłosić się należy do portiera zamkowego.

2. Na „**Szańce**”; z pl. Kr. Jana Sobieskiego w kierunku południowo-wschodnim ul. Szersznika, Wyższą Bramą i ul. Górną 15—20 min. Widok na Beskidy od Klimczoka nad Bielskiem aż po Radhoszcz na Morawach, na całe pogórze, na dolinę Olzy i jej dopływy Puńcówkę, Ropiczkę i Bobrówkę.

3. Do t. zw. „**trzeciego jazu**”; ½ godz. ul. 3 Maja w kier. południowym wzgl. wzdłuż młynówki, albo dalej wprost do mostu Jubileuszowego nad Olzą, poczem w górę prawym brzegiem rzeki. Tutaj planty 2 km długości, wzorowo utrzymane przez magistrat miasta. Między mły-

nówką a Olzą 2 duże boiska dla sportów, gier i zabaw: pierwsze szkolne młodzieży szkół średnich, drugie powyżej „Strzelca”. Sam jaz przedstawia piękny widok na szeroką i głęboką w tym miejscu Olzę i wysokie i urwiste brzegi, nad którymi rosną okazałe dęby i graby. Od jazu oddziela się młynówka, która w czasie posuchy zabiera Olzie prawie całą wodę. Kilka minut poniżej znajduje się druga mała pływalnia t. zw. „Wałka”. Z zagajnika nad nią piękny widok na leżącą na lewym brzegu Olzy podmiejską wieś Sibicę. Przez Olzę prowadzi drewniana kładka, po której można przejść w stronę Sibicy.

4. Do **parku im. Adama Sikory**; ul. 3 Maja do mostu Jubileuszowego nad Olzą. Po przejściu mostu lewym brzegiem Olzy w górę 20—25 min. Park ten (założony w r. 1909) otrzymał swą nazwę od założyciela śp. Adama Sikory, dyrektora Towarzystwa Oszczędn. i Zaliczek w Cieszyń. Obecnie park ten jest własnością „Macierzy Szkolnej”. Boisko używane jest przez młodzież szkół i towarzystwa.

5. Z placu Ks. J. Londzina można się wybrać ul. dra Jana Michejdy pod Zamek i następnie przez Frysztackie Przedmieście koło byłego „Śląskiego Zakładu Wychowawczego” udać się do podmiejskiej gminy **Boguszowic**. Tu romantyczne laski, a przede wszystkim kamieniołom skał wybuchowych t. zw. cieszyńców, które są atrakcją Śląska Cieszyńskiego.

6. Do **Grabiny**; ul. Legionów przekracza się most główny pod Zamkiem i zaraz za mostem

Przedstawiciele władz polskich wkraczają w dniu 2 X 1938 do Cieszyna Zachodniego

zbacza w prawo do Alei Prez. Ign. Mościckiego, następnie przechodzi się pod tor kolejowy i dalej wprost w kierunku zachodnim ul. Strzelców Podhalańskich. Od wylotu tejże cienistą aleją wysokich, wiekowych lip, dochodzi się do Grabiny, tak nazwanej od dużej ilości grabów. Drzewa te, a obok nich jeszcze okazałe dęby, lipy i sosny tworzą piękny park naturalny, z potokiem i bujnymi łąkami, wśród których przechadzki należą do największych przyjemności. Za czasów przedwojennych, przed powstaniem parku Sikory, odbywały się tutaj prawie wszystkie zabawy, wycieczki i festyny polskie.

7. Do **Cierlicka**: Z Cieszyna Zachodniego ul. Strzelców Podhalańskich przez Grabinę. Po 2 do 3 godzinach drogi, prowadzącej wśród malowniczych pól śląskich, docieramy do Cierlicka, miejsca katastrofy polskich bohaterów przestworzy Żwirki i Wigury. Na miejscu katastrofy t. zw. „Żwirkowisku”, poniżej kaplicy na „Kościelcu”, wznosi się pomnik ku czci lotników. (Dojazd możliwy również autobusem lub taksówką.)

XI. PLAN JEDNODNIOWYCH WYCIECZEK Z CIESZYNA W BESKID ŚLĄSKI

1. Na **W. Czantorię**; z dworca wschodniego koleją do Bażanowic, stąd pod Tuł za znakami czarnymi na Małą i Wielką Czantorię, zejście do Ustronia, znaki czerwone; 4 godziny.

2. Na **Równicę**; z dworca wschodniego do Ustronia albo z pl. Kr. Sobieskiego autobusem do Ustronia; stąd zn. czerw. na Równicę; zejście albo do Brennej, zn. zielone albo za niebiesk. przez Jaszowiec do Ustronia na Polanę; 2½ g.

3. Na **Baranią**; koleją albo autobusem do Wisły centrum, wózkiem lub taksówką do doliny Białej Wisełki; stąd zn. nieb. do wodospadów i na szczyt 1214 m; ze szczytu za znakami czerwonymi do schroniska na Przyśłupiu i do doliny Czarnej Wisełki, gdzie znów znakami niebieskimi aż do połączenia obydwóch Wisełek na Czarnym. Po drodze z lewej strony zamek P. Prezydenta RP. Od Czarnej wózkiem do centrum; 6 godz.

4. Na **Stożek**; koleją lub autobusem do Wisły centrum (albo do Wisły-Łabajów, skąd zn. ziel.) i dalej doliną Dziechcinki, zn. żółte, 2½ godz. Na Stożek korzystnie jest także jechać z dworca zachodniego koleją do Jabłonkowa-Nawsia, albo z pl. Kr. Jana Sobieskiego auto-

busem do Jabłonkowa i stąd znakami niebieskimi na szczyt; 2 godz.

5. Na **Jaworowy**; koleją albo autobusem do Trzycieża, stąd przez Rzekę, zn. ziel. 3 godz.; zejście do Trzyńca zn. nieb., 2 godz.

6. Na **Kozubową**; dojazd koleją albo autobusem do Jabłonkowa-Nawsia i stąd za znak. żółt. 3 godz.; albo za Jabłonek do Łomny i za zn. zielonymi $2\frac{1}{2}$ godz.; zejście do Bystrzycy zn. ziel. $2\frac{1}{2}$ godz.

7. Na **Praszywą**; koleją do Wojkowic, stąd za znakami czerwonymi $1\frac{1}{2}$ godz., zejście do Ligotki Kameralnej, znaki zielono-żółte; 1 godz.

8. Na **Łysą**, najwyższą górę w Beskidzie Śląskim; koleją przez Frydek do Frydlandu; stąd za znakami czerwonymi, później zielonymi 4 godz., zejście do Ostrawicy znakami zielonymi, później czerwonymi 2 godz. (potrzebna legitymacja P. T. T.).

9. Na **Radhoszcz**; koleją przez Frydek, Frydland do Wielkich Kończyc (Velike Kunčice), stąd za znakami zielonymi do Pustewien 3 g.; na szczyt Radhoszcza zn. czerw., 1 godz.; zejście do Franksztatu (Frenštatu), znakami niebieskimi później czerwonymi $2\frac{1}{2}$ godz. (z legitymacją P. T. T.).

10. Do **ruin hukwałdzkich** i na **Ondrzejnik**; koleją do Frydku, stąd autobusem do Hukwałdów; stąd przez Kozłowice i Lhotkę na Ondrzejnik znakami niebiesko-zielonymi 3 godz.; zejście do Frydlandu 1 godz., znaki niebieskie (legitymacja P. T. T.).

Z pamiętnych dni: Przedstawiciele władz polskich wkraczają do Cieszyna Zachodniego

XII. WYCIECZKI DWUDNIOWE

1. Z Cieszyna do Bażanowic lub Ustronia; wejście na W. Czantorię i stąd szczytami na W. Stożek; tu nocleg w schronisku P. T. T., na drugi dzień za znakami czerwonymi przez Kubalonkę na **Baranią** i stąd doliną Białej Wisłki zejście do Wisły. (Zanocowawszy w schronisku P. T. T. na Przysłupiu pod Baranią, można na trzeci dzień szczytami dojść na Klimczok i zejść do Bielska). Wycieczkę tę można także urządzić w zimie na nartach.

2. Z Cieszyna Zachodniego do Wojkowic kolejną i stąd przez Praszywę, Ropiczkę i Ropicę do schroniska B. V. im. Hadaszczoka na Sławiczu. Na drugi dzień przez **W. Połom** i **Skałkę** można zejść do Mostów k. Jabłonkowa.

3. Wspaniałą jest wycieczka dwudniowa na **Biały Krzyż** i **Łysą**. W pierwszym dniu dojeżdża się kolejną z Cieszyna Zachodniego do Mostów za Jabłonkowem, skąd wejście na Skałkę i Połom W. i dalej szczytami na Biały Krzyż. (Potrzebna legitymacja P. T. T.). Tu nocleg, 2 duże schroniska czeskie i niemieckie. Następnego dnia wejście na Łysą 1325 m i zejście do Ostrawicy lub Frydlandu i powrót kolejną.

Z pamiętnych dni: Artyleria polska przejeżdża koło ew. kościoła czesko-braterskiego
w Cieszynie Zachodnim

4. Wycieczka na **M. Fatrę**; wystarczy 1½ dnia; wyjazd koleją z Cieszyna Zachodniego o godz. 13 do Warina za Żyliną, skąd autobus do Tychow, gdzie nocleg. Następnego dnia przez wąwóz Wratne wejście na Rosudziec lub W. Krywań Fatrzański i zejście doliną Bystrzycką wzgl. Szutówki do Kralowan i powrót koleją Koszycko-Bogumińską. (Tak samo potrzebna legitymacja P. T. T.)

Schroniska turyst. znajdują się w Beskidzie Śląskim: a) w paśmie wiślańskim: na Przysłupie-Baraniej, Skrzycznym, Magórze, Szyndzielnej (Kamitzer Platte), Błotnym i Równicy; b) w paśmie W. Czantorii: na Stożku i na W. Czantorii; c) w paśmie Połomów: na Skałce,

BIURA PODRÓŻY „ORBIS”

CIESZYN, PL. KR. J. SOBIESKIEGO 9

i ODDZIAŁ

UL. GEN. BORTNOWSKIEGO 15

sprzedają:

Bilety kolejowe — Losy Loterii Klasowej — Wyroby tytoniowe — Przybory do palenia — Karty do gry — Widokówki Cieszyna i okolicy — Czasopisma — Kosmetyka — Artykuły biurowe i szkolne oraz galanterię wszelkiego rodzaju
Dobrze — tanio — i wygodnie!

W. Połomie i Białym Krzyżu (tu właściwie dwa hotele); d) w paśmie Ropicy: na Kozubowej, Sławiczu, Jaworowym, Ropiczce i Praszywej; e) w paśmie Łysej: na Łysej i pod Łysą (Ostrauer Hütte).

W schroniskach polskich (Barania, Stożek W., Równica, Kozubowa, W. Połom, Praszywa, Ropiczka i czeskie na Białym Krzyżu) korzystają członkowie P. T. T. z ulgowych 50-procentowych biletów wstępu i noclegowych. W schroniskach Beskiden-Vereinu natomiast nie korzystają z żadnych zniżek.

Mapki turystyczne i „Przewodnik po Beskidzie Śląskim” są do nabycia w księgarniach

RESTAURACJA – KAWIARNIA – CUKIERNIA

»ŻYWIEC«

CIESZYN ZACHODNI

ULICA GENERAŁA BORTNOWSKIEGO 10

Telefon 294

Wytworna restauracja

Bufet warszawski

W kawiarni i w ogrodzie koncert

Cukiernia z własnym wypiekami ciast

„Dziedzictwa”, Pl. Św. Krzyża 1 i „Nowe Kresy”,
Stary Targ 14, nadto w biurze P. T. T., Pl. Kr.
Jana Sobieskiego 5 u skarbnika Oddz. Cieszyń-
skiego P. T. T., który również wydaje legityma-
cje tatrzańskie na powiat cieszyński.

RESTAURACJA PARTYKA

C I E S Z Y N

UL. MARSZ. PILSUDSKIEGO 3

*Nie ma się co martwić
bo najtaniej
i
najszybciej
d r u k u j e*

DRUKARNIA DZIEDZICTWA

CIESZYN ul. Pokoju, 6

CIESZYN

1. Magistrat
2. Starostwo i Urząd Podatkowy
3. Sad
- 4a. Poczta I
- 4b. Poczta II
- 5a. Dworzec Wschodni
- 5b. Dworzec Zachodni
6. Ubezpieczalnia

7a. Gimnazjum i Liceum Żeńskie
7b. Gimnazjum i Liceum Męskie

- 7c. Gimn. im. A. Osuchowskiego
8. Szkoła Gospodarcza Żeńska
9. Wyższa Szkoła Gospod. Wiejsk.
10. Gimnazjum Kupieckie
11. Szkoły powszechne
12. Prywatna Szkoła Rzemieśln.

13. Bursy i internaty
14. Zakład dla sierot
15. Zakład dla starców
16. Muzeum
17. Teatr

18. Gazownia Miejska
19. Elektrownia Miejska
- 20a. Rzeźnia I
- 20b. Rzeźnia II
21. Łazienki
22. Zamek i wieża Piastowska
23. Towarzystwo Górniczo-Hutnicze

24a. Śląski Szpital
24b. Szpital Braci Miłosiernych
24c. Szpital SS. Elżbietanek
24d. Szpital Miejski

25. Kościół parafialny
26. Kościół św. Krzyża
27. Kościół św. Trójcy
28. Kościół św. Jerzego
29. Kościół OO. Jezuitów
30. Studnia Trzech Braci
31. Cmentarz Komunalny
32. Klasztor SS. Boromeuszek
33. Kościół ewangelicki
34. Kościół ewang. polski
35. Kościół ewang. niemiecki
36. Cmentarz ewangelicki

CIESZYN

Legend

1. City of Cieszyn

2. Town of Cieszyn

3. Village of Cieszyn

4. Hamlet of Cieszyn

5. Farmstead of Cieszyn

6. Church of Cieszyn

7. School of Cieszyn

8. Post office of Cieszyn

9. Railway station of Cieszyn

10. Bridge of Cieszyn

11. River of Cieszyn

12. Lake of Cieszyn

13. Forest of Cieszyn

14. Field of Cieszyn

15. Meadow of Cieszyn

16. Garden of Cieszyn

17. Park of Cieszyn

18. Cemetery of Cieszyn

19. Prison of Cieszyn

20. Hospital of Cieszyn

21. Police station of Cieszyn

22. Court of Cieszyn

23. Town hall of Cieszyn

24. City hall of Cieszyn

25. City square of Cieszyn

26. City street of Cieszyn

27. City road of Cieszyn

28. City path of Cieszyn

29. City bridge of Cieszyn

30. City gate of Cieszyn

31. City wall of Cieszyn

32. City fortification of Cieszyn

33. City bastion of Cieszyn

34. City rampart of Cieszyn

35. City ditch of Cieszyn

36. City moat of Cieszyn

37. City ditch of Cieszyn

38. City moat of Cieszyn

39. City ditch of Cieszyn

40. City moat of Cieszyn

41. City ditch of Cieszyn

42. City moat of Cieszyn

43. City ditch of Cieszyn

44. City moat of Cieszyn

45. City ditch of Cieszyn

46. City moat of Cieszyn

47. City ditch of Cieszyn

48. City moat of Cieszyn

49. City ditch of Cieszyn

50. City moat of Cieszyn

51. City ditch of Cieszyn

52. City moat of Cieszyn

53. City ditch of Cieszyn

54. City moat of Cieszyn

55. City ditch of Cieszyn

56. City moat of Cieszyn

57. City ditch of Cieszyn

58. City moat of Cieszyn

59. City ditch of Cieszyn

60. City moat of Cieszyn

61. City ditch of Cieszyn

62. City moat of Cieszyn

63. City ditch of Cieszyn

64. City moat of Cieszyn

65. City ditch of Cieszyn

66. City moat of Cieszyn

67. City ditch of Cieszyn

68. City moat of Cieszyn

69. City ditch of Cieszyn

70. City moat of Cieszyn

71. City ditch of Cieszyn

72. City moat of Cieszyn

73. City ditch of Cieszyn

74. City moat of Cieszyn

75. City ditch of Cieszyn

76. City moat of Cieszyn

77. City ditch of Cieszyn

78. City moat of Cieszyn

79. City ditch of Cieszyn

80. City moat of Cieszyn

81. City ditch of Cieszyn

82. City moat of Cieszyn

83. City ditch of Cieszyn

84. City moat of Cieszyn

85. City ditch of Cieszyn

86. City moat of Cieszyn

87. City ditch of Cieszyn

88. City moat of Cieszyn

89. City ditch of Cieszyn

90. City moat of Cieszyn

91. City ditch of Cieszyn

92. City moat of Cieszyn

93. City ditch of Cieszyn

94. City moat of Cieszyn

95. City ditch of Cieszyn

96. City moat of Cieszyn

97. City ditch of Cieszyn

98. City moat of Cieszyn

99. City ditch of Cieszyn

100. City moat of Cieszyn

Komunalna Kasa Oszczędności miasta Cieszyna

rok zał. 1859

rok zał. 1859

wkładów 8 milionów

rezerwy około 1 mil.

Przyjmuje wkłady oszczędności
i udziela pożyczek na dogod-
nych warunkach

Oddziały :

Ustroń

Cieszyn Zach.

Karwina

Trzyniec

i kantor wymiany Bogumin Dworzec

Cały Śląsk

szybko — zwycięgając
posługując się

KD I 5651

J. MOLIN, Przeds. Komunikacyjne w Gieszynie

Górny Rynek 1 — tel. 1563, 1405

Informacje i rozkłady jazdy w biurach przedsiębiorstwa
i u obsługi autobusu